

USTROJE KONSTYTUCYJNE PAŃSTW WSPÓŁCZESNYCH

5. WYDANIE

Paweł Sarnecki

SERIA AKADEMICKA

LEX

a Wolters Kluwer business

USTROJE KONSTYTUCYJNE PAŃSTW WSPÓŁCZESNYCH

5. WYDANIE

Paweł Sarnecki

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2013

Stan prawny na 1 listopada 2012 r.

Wydawca

Magdalena Przek-Ślesicka

Redaktor prowadzący

Marzena Molatta

Opracowanie redakcyjne

Dagmara Wachna

Łamanie

Wolters Kluwer Polska

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska SA, 2013

ISBN: 978-83-264-4066-3

5. wydanie

Wydane przez:

Wolters Kluwer Polska SA

Redakcja Książek

01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a

tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Od autora	15
Rozdział pierwszy	
Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii	17
I. Podstawy konstytucyjne	17
1. Prawo zwyczajowe	17
2. Ustawy ustrojowe	18
3. Konwenanse konstytucyjne	18
4. Zasady ustrojowe	19
4.1. Zasada rządów prawa	20
4.2. Zasada podziału władzy	20
4.3. Zasada zwierzchnictwa parlamentu	21
II. Suwerenność narodu a supremacja parlamentu	21
III. Prawa jednostki i ustroj społeczno-polityczny	23
IV. Ogólna definicja ustroju	26
V. Parlament Zjednoczonego Królestwa	28
1. Izba Gmin	28
1.1. Skład i system wyborczy	28
1.2. Mandat członka Izby Gmin	30
1.3. System sesyjny	31
1.4. Organizacja wewnętrzna	32
1.4.1. Speaker Izby Gmin	32
1.4.2. Komisje Izby Gmin	33
1.4.3. Fracje partyjne	35
2. Izba Lordów	37
2.1. Skład	37
2.2. Organizacja wewnętrzna	38
3. Komisje Wspólne obu Izb	39
4. Funkcje parlamentu	40
4.1. Ustawodawstwo	40
4.1.1. Charakter ustawodawstwa	40
4.1.2. Procedura ustawodawcza	42
4.2. Kontrola działalności rządu	47

VI.	Rząd – gabinet – premier	52
1.	Zestaw personalny i funkcje	52
2.	Odpowiedzialność przed parlamentem	56
VII.	Monarcha	60
VIII.	Organizacja wymiaru sprawiedliwości	63
1.	W sprawach cywilnych	63
1.1.	Anglia, Walia i Irlandia Północna	63
1.2.	Szkocja	65
2.	W sprawach karnych	65
2.1.	Anglia	65
2.2.	Szkocja	67
3.	W sprawach administracyjnych	67
3.1.	Kontrola sprawowana przez sądy powszechne	67
3.2.	Kontrola sprawowana przez trybunały administracyjne	69
IX.	Ustrój terytorialny	70
1.	Zarząd lokalny (<i>local government</i>)	70
2.	Dewolucja w Szkocji, Walii i Irlandii Północnej	71
2.1.	Szkocja	71
2.2.	Północna Irlandia	73
2.3.	Walia	75
3.	Regionalizacja w Anglii	76

Rozdział drugi

Stany Zjednoczone Ameryki	78	
I.	Podstawy konstytucyjne	78
II.	Zasada suwerenności ludu	79
III.	Prawa jednostki i ustrój społeczno-polityczny	80
IV.	Ogólne określenie ustroju	83
V.	Zasada federalizmu	83
VI.	Zasada podziału władzy	88
VII.	Władza ustawodawcza – Kongres USA	89
1.	Struktura	89
2.	Wybory i konstytucyjne stanowisko kongresmanów	90
3.	Funkcjonowanie	92
4.	Funkcje Kongresu USA	94
4.1.	Ustawodawstwo	94
4.1.1.	Pojęcie ustawy	94
4.1.2.	Procedura ustawodawcza	96
4.2.	Kontrola nad Egzekutywą	99
4.3.	Kompetencja wypowiedzenia wojny (art. I sec. 8 ust. 11)	102
VIII.	Władza wykonawcza – Prezydent USA	102
1.	Wybory Prezydenta	103
2.	Funkcje Prezydenta USA	107
2.1.	Stanowisko konstytucyjne	107
2.2.	Promotor ustawodawstwa	109
2.2.1.	Orzędzia do Kongresu	109

2.2.2.	Wykorzystywanie prawa weta	110
2.2.3.	Współpraca z członkami Kongresu	110
2.3.	Egzekutor ustaw i szef administracji federalnej	111
2.3.1.	Aparat administracji federalnej	111
2.3.2.	Zwierzchnictwo Prezydenta	112
2.3.3.	Przejawy zwierzchnictwa Prezydenta	113
2.4.	Kierownik polityki zagranicznej	115
2.5.	Głównodowodzący Sił Zbrojnych	116
2.6.	Uprawnienia nominacyjne poza sferą Egzekutywy	117
2.7.	Prawo ułaskawiania	118
3.	Aparat pomocniczy Prezydenta	118
IX.	System hamulców	119
1.	Hamulce Egzekutywy wobec Kongresu	119
1.1.	Weto ustawodawcze	119
1.2.	Zamrażanie kredytów	121
2.	Hamulce Legislatywy wobec Prezydenta	121
2.1.	„Władza nad sakiewką” (<i>power of the purse</i>)	121
2.2.	Wymóg zgody Senatu na traktaty zawierane przez Prezydenta ..	122
2.3.	Wymóg zgody Senatu na nominacje dokonywane przez Prezydenta	122
2.4.	Tak zwane weto Legislatywy	123
X.	Władza sądownicza	124
1.	Organizacja sądownictwa	124
2.	Sąd Najwyższy USA	126
2.1.	Instancyjność	126
2.2.	Właściwość odwoławcza	126
2.2.1.	W trybie apelacji	126
2.2.2.	W trybie <i>certiorari</i>	127
2.2.3.	W trybie <i>certification</i>	128
2.2.4.	W trybie <i>mandamus</i>	128
2.3.	Zasady postępowania	129
3.	Judicial Review	130
XI.	Zagadnienie odpowiedzialności za właściwe wykonywanie funkcji publicznych	131

Rozdział trzeci

Republika Włoska	134	
I.	Podstawy konstytucyjne	134
II.	Ogólna charakterystyka ustroju	135
III.	Pozycja jednostki i ustrój społeczno-polityczny	138
IV.	Parlament	141
1.	Dwuizbowość	141
2.	System wyborczy	143
2.1.	Do Izby Deputowanych	143
2.2.	Do Senatu	144
3.	Struktura izb	145

4.	Funkcje parlamentu	146
4.1.	Funkcja ustawodawcza	146
4.2.	Funkcja kontrolna	150
V.	Rada Ministrów	152
1.	Powolywanie	152
2.	Skład Rady Ministrów	153
3.	Funkcje Rady Ministrów	153
4.	Odpowiedzialność Rady Ministrów	155
4.1.	Odpowiedzialność polityczna	155
4.2.	Odpowiedzialność konstytucyjna	156
5.	Konstytucyjne organy pomocnicze Rady Ministrów	157
5.1.	Narodowa Rada Gospodarki i Pracy	157
5.2.	Rada Stanu	158
5.3.	Trybunał Obrachunkowy	159
VI.	Prezydent Republiki	159
1.	Obsadzenie i zajmowanie stanowiska	159
2.	Funkcje Prezydenta Republiki	160
3.	Odpowiedzialność Prezydenta Republiki	162
VII.	Sądownictwo	163
1.	Sądownictwo powszechne	163
2.	Sądownictwo administracyjne	165
3.	Prokuratura	166
VIII.	Ustrój terytorialny	166
IX.	Podstawowy gwarant konstytucyjności – Trybunał Konstytucyjny	170
1.	Kontrola zgodności norm z Konstytucją	171
2.	Rozstrzyganie sporów kompetencyjnych	172
3.	Egzekwowanie odpowiedzialności konstytucyjnej	172

Rozdział czwarty

Republika Federalna Niemiec	173
I. Podstawy konstytucyjne	173
II. Zasada suwerenności ludu	175
III. Prawa jednostki i ustrój społeczno-polityczny	176
IV. Ogólna definicja ustroju	179
V. Zasada federalizmu	180
1. Kraje federalne	180
2. Podział kompetencji	181
2.1. W zakresie ustawodawstwa	181
2.2. W zakresie administracji	183
2.3. W zakresie wymiaru sprawiedliwości	184
2.4. W zakresie dochodów publicznych	184
3. Powiązania obu rodzajów państwowości	185
4. Federalizm kooperatywny	185
5. Gwarancje zasady federalizmu	186
VI. Zasada podziału władzy	186

VII.	Parlament Federalny (Bundestag)	187
1.	System wyborczy i stanowisko deputowanych	187
2.	Zasady działania	191
3.	Struktura wewnętrzna	192
4.	Funkcje	193
4.1.	Ustawodawstwo	193
4.2.	Kontrola nad działalnością Rządu Federalnego	195
4.2.1.	Żądanie obecności	196
4.2.2.	Kontrola komisji stałych	196
4.2.3.	Komisje śledcze	196
4.2.4.	Komisja ankietowa	197
4.2.5.	Korzystanie z prac Izby Obrachunkowej	197
4.2.6.	Zapytania	197
4.2.7.	Godzina aktualności	198
4.2.8.	Przesłuchanie Rządu Federalnego	199
4.2.9.	Pełnomocnik Bundestagu do Spraw Wojskowych	199
4.2.10.	Rezolucje	199
VIII.	Rada Federalna (Bundesrat)	200
1.	Skład Rady Federalnej i stanowisko jej członków	200
2.	Struktura wewnętrzna	201
3.	Funkcje	203
3.1.	Udział w federalnym ustawodawstwie oraz w dokonywaniu zmian konstytucyjnych	203
3.1.1.	Inicjatywa ustawodawcza	203
3.1.2.	Opiniowanie projektów ustaw zgłaszanych przez Rząd Federalny	204
3.1.3.	Wyrażanie zgody na ustawy uchwalone przez Parlament Federalny	204
3.1.4.	Wyrażanie sprzeciwu wobec ustaw uchwalanych przez Parlament Federalny	205
3.2.	Udział w wykonywaniu federalnej administracji i w kontroli nad Rządem Federalnym	206
3.2.1.	Wyrażanie zgody na przepisy prawne wydawane przez Rząd Federalny	206
3.2.2.	Współdziałanie w wykonywaniu nadzoru nad krajami federalnymi	206
3.2.3.	Uprawnienia kontrolne wobec Rządu Federalnego	207
IX.	Rząd Federalny	207
1.	Powoływanie i skład	207
2.	Funkcje	209
3.	Realizacja funkcji rządowych – stanowisko Kanclerza	210
4.	Odpowiedzialność	212
4.1.	Konstruktywne wotum nieufności	213
4.2.	Odmowa wotum zaufania	213
4.3.	Sprawa odpowiedzialności konstytucyjnej	215

X.	Prezydent Federalny	215
1.	Powolywanie	215
2.	Funkcje	216
3.	Odpowiedzialność	216
XI.	Władza sądownicza	217
XII.	Sądownictwo konstytucyjne	218

Rozdział piąty

Republika Francuska	222
I. Podstawy konstytucyjne	222
II. Zasada suwerenności narodu	224
III. Prawa jednostki i ustroj społeczno-polityczny	225
IV. Ogólna charakterystyka ustroju	227
V. Parlament	230
1. Struktura	230
2. System wyborczy	232
2.1. System wyborczy do Zgromadzenia Narodowego	233
2.2. System wyborczy do Senatu	234
3. Wewnętrzna struktura izb	234
4. Funkcje Parlamentu	236
4.1. Ustawodawstwo	236
4.1.1. Rodzaje ustaw	237
4.1.2. Podział materii prawodawczych między parlament a rząd	238
4.1.3. Procedura ustawodawcza	241
4.2. Kontrola działalności rządu	245
4.2.1. Środki kontroli	245
4.2.2. Egzekwowanie przez parlament odpowiedzialności rządu	251
VI. Rząd Republiki (Rada Ministrów)	254
1. Powolywanie	254
2. Skład i struktura rządu	255
3. Funkcje i kompetencje rządu	256
3.1. Konstytucyjne ujęcie funkcji	256
3.2. Kompetencje wobec parlamentu	257
3.3. Kompetencje wobec Prezydenta	258
3.4. Kompetencje wobec administracji państwowej	258
4. Tryb funkcjonowania	259
4.1. Pozycja premiera	259
4.2. Przewodniczenie posiedzeniom Rady Ministrów	260
VII. Prezydent Republiki	262
1. Wybór	262
2. Funkcje	263
2.1. Ogólna rola	263
2.2. Powiązania Prezydenta z parlamentem	265
2.3. Kompetencje Prezydenta wobec rządu	269

2.4.	Dwie sytuacje polityczne	273
2.5.	Przejęcie przez Prezydenta pełni władzy	274
3.	Odpowiedzialność Prezydenta Republiki za swe funkcje	276
3.1.	Odpowiedzialność polityczna	276
3.2.	Odpowiedzialność konstytucyjna	277
VIII.	Władza sądownicza	277
IX.	Pozostałe naczelnne organy państwa	279
1.	Rada Konstytucyjna	279
2.	Rada Stanu (Conseil d'État)	281
3.	Trybunał Kompetencyjny (Tribunal des Conflicts)	282
4.	Rada Ekonomiczno-Społeczna i Ochrony Środowiska	282
5.	Izba Obrachunkowa (Cour des Comptes)	283
6.	Obrońca Praw (Defenseur des Droits)	284

Rozdział szósty

Konfederacja Szwajcarska	285	
I.	Podstawy konstytucyjne	285
II.	Ogólna charakterystyka ustroju	289
III.	Prawa jednostki i ustrój społeczno-polityczny	293
IV.	Zasada federalizmu	298
V.	Procedury demokracji bezpośredniej	302
VI.	Parlament (Zgromadzenie Federalne)	306
1.	Struktura	306
2.	System wyborczy	307
2.1.	Rada Narodowa	307
2.2.	Rada Kantonów	309
3.	Konstytucyjne stanowisko deputowanych	309
4.	Organizacja i funkcjonowanie izb parlamentarnych	311
5.	Funkcje Zgromadzenia Federalnego	312
5.1.	Udział w dokonywaniu zmian konstytucyjnych	312
5.2.	Funkcja ustawodawcza	313
5.2.1.	Formy	313
5.2.2.	Procedura ustawodawcza	313
5.3.	Funkcja elekcyjna	315
5.4.	Funkcja kierowniczo-inspiracyjna wobec rządu	316
5.5.	Funkcja wykonywania zarządu administracyjnego	319
5.6.	Funkcja kontrolna	320
5.7.	Funkcja quasi-sądowa – rozstrzyganie sporów	323
5.8.	Funkcja współdziałania w mechanizmie państwa federalnego	324
VII.	Rząd (Rada Federalna)	325
1.	Zagadnienia strukturalne i organizacyjne	325
2.	Konstytucyjne funkcje	327
2.1.	Troska o wykonanie ustaw i uchwał Zgromadzenia Federalnego	327
2.2.	Inicjowanie rozstrzygnięć parlamentarnych	328

2.3. Działania samoistne podejmowane w celu realizacji konstytucyjnych zadań państwa	329
2.4. Uprawnienia wynikające z mechanizmu funkcjonowania państwa federalnego	329
2.5. Synteza funkcji Rady Federalnej	330
VIII. Prezydent Federacji	331
IX. Trybunał Federalny	332
1. Funkcje	332
2. Organizacja	334

WYKAZ SKRÓTÓW

USA

IR	–	Izba Reprezentantów
LRA	–	Legislative Reorganisation Act

Włochy

ID	–	Izba Deputowanych
NRGiP	–	Narodowa Rada Gospodarki i Pracy
NRS	–	Najwyższa Rada Sądownictwa
RM	–	Rada Ministrów
RS	–	Rada Stanu
TK	–	Trybunał Konstytucyjny
TO	–	Trybunał Obrachunkowy

Niemcy

FTK	–	Federalny Trybunał Konstytucyjny
RF	–	Rada Federalna
UZ	–	Ustawa Zasadnicza

Francja

IO	–	Izba Obrachunkowa
NRS	–	Najwyższa Rada Sądownictwa
RESiOŚ	–	Rada Ekonomiczna, Społeczna i Ochrony Środowiska
RK	–	Rada Konstytucyjna
RM	–	Rada Ministrów
RS	–	Rada Stanu
WTS	–	Wysoki Trybunał Sprawiedliwości
ZN	–	Zgromadzenie Narodowe

OD AUTORA

Ustroje konstytucyjne państw współczesnych wyrosły z potrzeby dydaktyki uniwersyteckiej i przeznaczone są dla potrzeb tej dydaktyki. Wykłady z problematyki ustrojowej państw obcych zacząłem przed wielu laty, w ramach zajęć dla studentów ówczesnych administracyjnych studiów zaocznych, dla drugiego stopnia tych studiów. Poza ustrojową problematyką Szwajcarii, co stało się przedmiotem mej rozprawy habilitacyjnej, oraz ustrojową problematyką Niemieckiej Republiki Federalnej, co stało się z kolei podstawą uzyskania dalszych tytułów naukowych, i krótkim stażem na Uniwersytecie w Nantes nie dane mi było poświęcić problematyce trzech pozostałych państw pogłębionych badań u samych źródeł, tj. w trakcie zagranicznych staży naukowych. Niemniej prawo konstytucyjne uprawiane było w krakowskiej katedrze zawsze przy stosowaniu w szerokim zakresie metody komparatystycznej (dość wymienić nazwiska profesorów Konstantego Grzybowskiego, Marka Sobolewskiego i Witolda Zakrzewskiego), a wspomniane wyżej zajęcia dydaktyczne oraz własne zainteresowania pozwoliły mi podjąć się opracowania książki przedstawianej teraz studiującej młodzieży.

Praca obejmuje informacje na temat ustrojów Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Włoch, Niemiec, Francji i Szwajcarii. Wybór taki uzasadniam faktem, że państwa te w moim przekonaniu przyjęły w swych konstytucjach rozwiązania modelowe dla wszystkich najistotniejszych problemów ustrojowych współczesnych państw demokratycznych. Oczywiście nie brak interesujących rozwiązań ustrojowych także w wielu innych państwach. Niezależnie jednak od faktu, że często napotkamy w nich wątki zaczerpnięte z powyższych modeli konstytucyjnych, a oryginalność innych konstytucji nierzadko polega na mniej czy bardziej umiejętnym ich połączeniu – te rozwiązania oryginalne innych państw nie dotyczą podstawowych problemów konstytucyjnych: systemu rządów, prawa wyborczego, sądownictwa konstytucyjnego, ustroju wymiaru sprawiedliwości czy ustroju terytorialnego. Sądzę, że te właśnie podstawowe problemy można już w sposób wyczerpujący omówić i zilustrować rozwiązaniami konstytucyjnymi wybranych tu państw. Dlatego też nierzadko, na marginesie prezentowania konkretnych rozwiązań, można w przedkładanej pracy znaleźć również odwołania do spotykanych w prawie konstytucyjnym ogólnych problemów ustrojowych. Staram się też zachować w niej ściśle prawniczy charakter prezentacji.

W przedstawianym podręczniku pomijam kwestie określające stosunek omawianych państw do Unii Europejskiej (oczywiście dotyczy to jedynie państw członkowskich UE), ujmowany w przepisach konstytucyjnych. To podstawowe skądinąd zagadnienie ustrojowe należy jednak, moim zdaniem, do innej dyscypliny dydaktycznej niż prawo konstytucyjne, mianowicie do „prawa europejskiego”. Punktem wyjścia do jego prezentacji

musi być bowiem, co oczywiste, analiza Traktatu Lizbońskiego, wraz z jego protokołami dodatkowymi, dotyczącymi np. roli parlamentów narodowych. Rozwiązania konstytucyjne poszczególnych państw w tym zakresie są z konieczności w dużym stopniu powtórzeniem rozwiązań traktatowych i z tego też względu są nader podobne

Na szczęście nie brak już w Polsce opracowań dających przegląd współczesnych ustrojów państwowych tak o charakterze prawnokonstytucyjnym, jak i politologicznym (a dotyczy to również miejsca państw w strukturze Unii Europejskiej). Jeśli zdecydowałem się dołączyć do nich niniejszą książkę, to również z uwagi na zastosowaną w niej metodę. Oczywiście, z czego należy się niezmiernie cieszyć, nie brak też w Polsce wielu stojących na wysokim poziomie monografii ustroju konkretnych państw czy nawet monografii poszczególnych instytucji ustrojowych w nich występujących. Wiele z nich wykorzystywałem we wspomnianych wyżej wykładach i przy pisaniu niniejszej książki. Do nich również winni sięgnąć studenci, uczestnicy proseminariów czy seminariów, a także magistranci i doktoranci zainteresowani bliżej którymkolwiek z poruszonych tutaj wątków. Należy też oczywiście wskazać na oryginalne monografie wydane w tych państwach, które także znaleźć można na półkach naszych bibliotek.

Wychodząc z założenia znajomości przez czytelników polskich instytucji ustrojowych, w celu ułatwienia zrozumienia instytucji innych państw w przedłożonej pracy czasami odwołuję się tego typu porównania. W studiowaniu problemów prezentowanych w książce ułatwieniem będzie również sięganie do tekstów odpowiednich konstytucji, na ogół dostępnych w polskich tłumaczeniach.

Paweł Sarnecki

Kraków, w październiku 2002 r.

W wydaniu niniejszym, podobnie jak w wydaniach poprzednich, nie zmieniono koncepcji pracy i charakteru opracowania, całość materiału została jednak przejrzana i uzupełniona, zwłaszcza o zagadnienia, które przyniosły nowelizacje konstytucyjne, zresztą nader liczne i zasługujące na omówienie także w pracy typu podręcznikowego, a wprowadzone po dacie opracowania wydania wcześniejszego, sprzed czterech lat.

Paweł Sarnecki

Kraków, w sierpniu 2012 r.

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO WIELKIEJ BRYTANII I PÓŁNOCNEJ IRLANDII

I. Podstawy konstytucyjne

Jak wiadomo, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii jest jednym z niewielu państw współczesnych o demokratycznym charakterze nieposiadających pisanej konstytucji – w rozumieniu jednego lub kilku dokumentów wyposażonych formalnie w najwyższą moc prawną i obejmujących regulację co najmniej zasad ustroju politycznego. Oczywiście w Wielkiej Brytanii funkcjonuje określony ustrój polityczny, tj. kraj ten posiada pewien system (uporządkowany zbiór) reguł, rządzących procesem realizacji władzy politycznej. Reguły te zawarte są jednak gdzie indziej niż w formalnym, spisanim i w szczególny sposób uchwalonym akcie (aktach) konstytucyjnym.

1. Prawo zwyczajowe

Podstawowy zręb tych reguł stanowi – podobnie jak ma to miejsce w wielu innych gałęziach prawa Zjednoczonego Królestwa – prawo zwyczajowe, kształtowane przez rozwój praktyki funkcjonowania władz publicznych, której reguły postępowania zostają w pewnym momencie formalnie uznane za reguły prawne. Zwykle uznanie to następuje przez orzeczenie sądowe, a wyrok sądowy, po raz pierwszy rozstrzygający dany proces (spór) z powołaniem się na pewien wzorzec postępowania, zawarty w „prawie tego kraju” – uznawany jest za precedens, do którego stosować się następnie winni wszyscy, których może to dotyczyć. Nie znaczy to, że dana reguła tworzona jest dopiero przez orzeczenie sądowe – ale że sąd opiera się, w tym wypadku po raz pierwszy, na od dawna istniejącej regule. Możliwość stosowania sankcji sądowej staje się tym samym wyróżnikiem tych reguł jako reguł prawnych. Nie są one skatalogowane w żadnym formalnym akcie prawnym, ale nikt nie ma wątpliwości co do ich obowiązywania, a także co do tego, że w razie ich zakwestionowania znajdą swe potwierdzenie w wyroku sądowym.

prawo zwyczajowe

Regułami prawa zwyczajowego (konstytucyjnego) są przede wszystkim normy określające kompetencje naczelnych władz Królestwa: monarchy (tzw. prerogatywy) i parlamentu. Takimi funkcjami monarchy, opartymi o prawo zwyczajowe, jest m.in. prawo powoływania rządu, udzielanie sankcji ustawodawczej, zawieranie traktatów międzynarodowych. Z kolei tego rodzaju prawami (zwyczajowymi) parlamentu jest np. udzielanie zgody na wszelkie wydatki państwa brytyjskiego, ustawodawstwo o nieograniczonym przedmiotowo i podmiotowo zakresie itd.

2. Ustawy ustrojowe

ustawy ustrojowe

Drugi zbiór reguł ustrojowych zawarty jest w ustawach parlamentu brytyjskiego, dotyczących zagadnień, które w typowych państwach współczesnych zawarte są w jednym akcie, w konstytucji. W odróżnieniu od nich w Zjednoczonym Królestwie problematyka ta jest rozproszona, stanowi przedmiot wielu ustaw. Warto może nadmienić, że dotyczy to również tzw. ustawy o reformie konstytucyjnej z 24 marca 2006 r., która wbrew tytułowi dotyczy jedynie reformy sądownictwa brytyjskiego. Drugą różnicą jest okoliczność, że owe ustawy ustrojowe nie są obdarzone wyższą mocą prawną niż pozostałe ustawy i wobec tego też mogą być uchwalane i zmieniane w normalnej procedurze ustawodawczej. Czasem formalizują one dotychczasowe normy zwyczajowe, czasem je zmieniają i uzupełniają, czasem powodują ich wygaśnięcie, czasem zaś stanowią wprowadzenie nowej instytucji ustrojowej, dotychczas nieistniejącej (np. ustawa o Parlamentarnym Komisarzu do spraw Administracji z 1967 r.). Oczywiście wówczas gdy przepisy ustaw wchodzi w miejsce dotychczasowej regulacji o charakterze zwyczajowym, z upływem czasu mogą być nowelizowane i przekształcane przez ustawy późniejsze. Oprócz ustaw dotyczących kompetencji i organizacji naczelnych władz Królestwa, do ustaw ustrojowych zaliczyć należy wiele ustaw określających pozycję obywateli (począwszy od słynnej Wielkiej Karty Swobód). Typowymi ustawami ustrojowymi są np. ustawa o parlamencie z 1911 r., ustalenie porządku dziedziczenia tronu w ustawie o [jego] ustanowieniu (Act of Settlement) z 1701 r. lub ustawa z 15 września 2011 r. o rozwiązywaniu parlamentu i ustaleniu terminu wyborów (Fixed-term Parliaments Act). Także i tutaj trudno jest precyzyjnie ustalić krąg ustaw należących do „ustaw ustrojowych”. Nie bardzo można je odnosić do konstytucji innych państw, gdyż zakresy konstytucji w poszczególnych państwach są przecież nader różne.

3. Konwenanse konstytucyjne

konwenanse konstytucyjne

Do regulacji określających kształt ustroju Zjednoczonego Królestwa należą również konwenanse konstytucyjne. W odróżnieniu od dwu pierwszych

zbiorów reguł nie mamy w tym wypadku do czynienia z regułami prawnymi. Nie zostały więc nigdy ustanowione w jakimkolwiek akcie prawotwórczym, nie mogą również na ich podstawie orzekać sądy, które nie mogą też wymuszać zgodnego z tymi zasadami postępowania. Pomimo tego uważa się je za wiążące reguły postępowania, obowiązujące aż do momentu zniesienia lub przekształcenia, a odstępstwa od nich oceniane są jako działania „wbrew brytyjskiej konstytucji”. Z drugiej strony, ze względu na swą doniosłość (wagę regulowanych zagadnień), nie są to tylko pewne zwyczaje konstytucyjne, występujące w bieżącej praktyce ustrojowej. Ich treść ograniczona jest do obszaru funkcjonowania naczelnych władz państwa.

Konwenanse określane są jako reguły dotyczące sposobu wykorzystywania zasad (norm) ustrojowych, i to zarówno zasad wyrażonych w prawie zwyczajowym, jak i zasad wyrażonych w ustawach ustrojowych. Ich przedmiotem nie jest więc w zasadzie powoływanie do życia nowych kompetencji, choć określenie granicy między „powołaniem kompetencji” a „ustaleniem sposobu jej wykorzystania” nie zawsze jest łatwe. Regułą prawa zwyczajowego (prerogatywą królewską) jest np. powoływanie premiera, a konwenansem wymóg, aby to powołanie dotyczyło wyłącznie lidera partii posiadającej większość w Izbie Gmin. Do niedawna najwyższą instancją sądową Zjednoczonego Królestwa była Izba Lordów (reguła prawa stanowionego) – a konwenansem zasada, że działając w tym charakterze, Izba Lordów działa jedynie w składzie tzw. lordów prawa.

Konwenanse powstają zazwyczaj w drodze precedensów (ale nieprzebierających postaci wyroku sądowego), przy czym precedensowi powinno towarzyszyć uznanie ich doniosłości i przekonanie o słuszności takiego właśnie postępowania. W sposób szczególny temu przekonaniu dają wyraz opracowania naukowe poświęcone prawu konstytucyjnemu, które wyszły spod pióra brytyjskich autorów. Wywody takich autorów, jak A.V. Dicey, W. Bagehot, I. Jennings, E. Wade i inni służą jako autorytatywne źródło ustalania zarówno zakresu, jak i treści reguł konstytucyjnych. Konwenanse bardzo często identyfikowane są z nazwiskiem polityka, który po raz pierwszy skutecznie zaproponował czy też skomentował określone postępowanie.

4. Zasady ustrojowe

Konstytucja Wielkiej Brytanii w podanym wyżej sensie obejmuje również pewne generalne idee czy też najogólniejsze zasady ustrojowe, które w krajach konstytucji pisanych znajdują się zwykle we wstępnych partiach aktów konstytucyjnych. Można je określić również jako swoiste założenia konstytucyjne, posiadające powiązania z każdą, bardziej szczegółową normą ustrojową, będące niejako zasadami „wyciągniętymi poza nawias” regulacji konstytucyjnej. Zestaw tych generalnych idei jest tworem brytyjskiej nauki prawa konstytucyjnego, ale nie ma on charakteru jakiegoś zbioru twierdzeń apriorycznych, lecz jest wynikiem naukowej analizy i uogólnienia kilkuset lat

zasady ustrojowe

USTROJE KONSTYTUCYJNE PAŃSTW WSPÓŁCZESNYCH

Paweł Sarnecki – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, specjalista w zakresie prawa konstytucyjnego; do 2009 r. pełnił funkcję kierownika Katedry Prawa Konstytucyjnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, obecnie jest profesorem w Wyższej Szkole Ekonomii i Prawa w Kielcach; były członek Komitetu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, członek Komisji Prawniczej Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie; w latach 1993–1997 uczestniczył w pracach nad Konstytucją RP jako stały ekspert Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego; przez wiele lat kontynuował działalność doradczą w Sejmie jako główny specjalista do spraw legislacji w Biurze Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu; od 1993 r. zasiada w komitecie redakcyjnym „Przeglądu Sejmowego”.

■ Prezentowany podręcznik obejmuje analizę ustrojów sześciu państw współczesnych – Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Włoch, Niemiec, Francji i Szwajcarii – których ustawy zasadnicze zawierają, w ocenie autora, modelowe rozwiązania konstytucyjne większości problemów ustrojowych współczesnych demokracji.

■ W odniesieniu do każdego państwa omówiono m.in.:

- system rządów,
- status jednostki w państwie,
- pozycja parlamentu,
- ustrój wymiaru sprawiedliwości,
- ustrój terytorialny.

■ Nowe, uaktualnione wydanie zostało poszerzone o zagadnienia wynikające z licznych nowelizacji konstytucyjnych wprowadzonych po ukazaniu się poprzedniej edycji książki.

■ Podręcznik przeznaczony jest dla studentów wydziałów prawa i administracji.

ISBN 978-83-264-4066-3

9 788326 440663

Cena 49 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01

zamowienia.książki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl